

hans graf samlades derföre icke annat än trofasta vänner, och såsom månget öga då tårades vid den, skola många, som nu samlats här, vid hågkomsten af de lyckliga ögonblick, de åtnjutit i hans närhet, rödda närma sig hans graf och rödda skiljas från honom.

2 NÅGRA ANMÄRKNINGAR ANGÅENDE LAND OCH FOLK I ÖSTERBOTTEN.

10 *Joukahainen n:o VI, 1869*

Jag har litet tvekat, om jag åt denna tidskrift, som kanske hellre borde innehålla endast alster af gryende talanger och uttryck för ungdomliga förhoppningar, skulle erbjuda ett bidrag, hvilket för att vara sannt och gagneligt icke kan undgå att beröra mindre glada förhållanden. Men då Redaktionen önskat för densamma erhålla äfven de äldres medverkan, är det lätt förklarligt, att en gammal man vill bidra med det bästa, han framför ungdomen kan ega, med en frukt af sin erfarenhet.

20 Hvad man kallar lokalpatriotism är i sig sjelf ingalunda ett förkastligt sträfvande. Det är godt och väl, att människan älskar den ort, der hennes vagga stått, de omgifningar och förhållanden, som hägnat hennes ungdom, ja äfven att hon med förkärlek egnar sin mognare ålders verksamhet åt den landsdel och den medborgerliga krets, med hvilka hon är närmast förtrogen. Åt den stora mängden anvisar sakernas tvång en sådan plats och en sådan verksamhet. Men å andra sidan består bildningen deri, att individen förmår vidga sin synkrets och sitt intresse till det gemensamma fäderneslandets och mensklighetens allmänna angelägenheter, och endast i den mån människan lyckas häri, kan hon verkligen känna och bedöma, hvad hon inom lokalpatriotismens inskränktare krets bör göra eller låta.

30 Det kan derför icke sägas, att en högre bildning utesluter lokalpatriotismen, men väl att denna är desto mera uteslutande och ensidig, ju mindre individen är af den högre bildningen berörd. Det första vilkoret för upphäfvande af en sådan ensidighet är att lära känna sitt eget land. Härvid är bokkunskapen ensam af mindre inflytande; vigtigare är den personliga erfarenheten, den genom denna förvärfvade kannedomen om land och folk.

40 Vårt lands läge vållar, att i allmänhet både varu- och persontrafiken går från norden till södern. I den motsatta riktningen återvända fororna och farkosterna för det mesta tomma, och jämförelsevis få af landets inbyggare röra sig norrom sin boningsort. Beröringen mellan de sydliga och nordliga, de tidigare och mera samt de senare och mindre befolkade och odlade trakterna af landet är derför ensidig. För de nordligaste delarne inskränka afstånden äfven denna beröring, så att befolkningen derstädes har sin civilisations medelpunkter i de närmaste få och små städerna. Mellan de östra och vestra delarne är den ömsesidiga beröringen än mindre, ehuru dock på senaste årtionden S:t Petersburg såsom konsumtionsort för en del landtmannaprodukter föranledt en rörelseström äfven från vestligare landsdelar mot landets sydöstra hörn.

50 Österbotten har varit och är jämförelsevis ännu uteslutet äfven från dessa kommunikationer. Bottniska viken, från hvars strand dess odling utgått, utgör kanalen för denna landsdels trafik. Fordom gick äfven rörelsen från norra Savolaks denna väg. Men sedan Saima kanals öppnande är detta förändradt. Med det öfriga Finland har Österbott-

ningen mycket litet att skaffa, inga produkter att åt detsamma aflåta, ganska få att derifrån afhemta – vissa fabriksalster och lin och hästar från Tavastland. Tillochmed hafvet och ångbåtarne hafva häri icke verkat någon stor ändring; de senare gå från Österbottens hamnar söderut tomma eller halflastade och med ganska få passagerare. Hafvet tjenar blott till kommunikation med utlandet. Den finska kusten saknar, hvad den svenska eger i Stockholm, en stapelort för grosshandeln, der de nordliga kuststäderna kunde verkställa ett varubyte. Hvarje importhandlande i Österbotten tager sina kolonial- och kramvaror från Lybeck, från S:t Petersburg, och all export går direkt till utlandet. 10

Dessa förhållanden hafva hos Österbottningen bibehållit en starkt utvecklad provincialism. Denna röjer sig äfven deri, att jämförelsevis få Österbottningar söka anställning såsom embets- och tjenstemän utom provinsen, i följd hvaraf också ganska sällan någon prest eller annan tjensteman från de södra orterna förvillar sig till Österbotten. I förbigående kan det anmärkas såsom en följd häraf, att sällan någon Österbottning innehaft en högre plats i administrationen; hvartill likväl andra bidragande orsaker kunde anföras såsom t. ex. det af gammalt åberopade förhållande, att i Österbotten saknas kräftor och adelsmän. 20

Men det är icke nog med åberopade provinsiela afskildhet. Geografiska och historiska inflytanden hafva ifrån hvarandra isolerat landskapets beståndsdelar. Öfverhufvud följer odlingen de parallell löpande flodbäddarna. Mellan dem är ödemark. All rörelse går långsmed dessa dälder mot hafvet och städerna. Endast Ilmola och Korsholms härader förete en slätt af mera sammanhängande odling. Äfven de särskilda delarne af kustlandet hafva föga beröring med hvarandra; och detta gäller icke blott landtbygden, utan äfven städerna. I Wasa läns städer känner man mer eller mindre till hvarandra; men för invånarena derstädes är Uleåborgs län ett obekant land. Omvänt är förhållandet nära nog enahanda, ehuru behofvet af kommunikation åt södern dock föranleder de nordliga delarnes trafikanter till någon bekantskap med de sydligare landsdelarne. Olika härstamning verkar olikhet i folklynnnet, och denna åtskillnad fördelar sig äfven öfverhufvud på länen, så att i Uleåborgs län den savolaksiska, i Wasa län den tavastländska typen är rådande. I sistnämnda län gör Laukkas hämd ett undantag. Det tillhör också icke Österbotten. Något spår af de halfmytiska qvänerna (kainulaiset) kan kanske sökas norr om Uleåborg; men inflytandet af deras tillvaro är i öfrigt obestämdt. Den största åtskilnaden inom provinsen har likväl, såsom bekant, den Svenska kolonisationen i Wasa län medfört. 30 40

Fordom hade Österbotten mycken direkt kommunikation med Stockholm, landets dåvarande hufvudstad. Det öfriga Finland var der äfven då föga känt, men för rikets allmänna angelägenheter var deltagandet större. Jag minnes ännu den tid, när bland öfriga svenska tidningar »Argus», och »Minerva», ja, Upsala litteraturtidning cirkulerade i en Österbottensk småstad, der äfven ett länebibliotek underhölls, försedt med en ganska rik politisk, historisk och poetisk litteratur.

Det slags ekonomiska oberoende, som landsdelens läge på anfördt sätt möjliggjort, synes hafva alstrat oberoendet i folkets sinnelag. Några andra gemensamma intressen, beroende af styrelseåtgärder än seglationen och exporthandeln, har provinsen icke haft; och då dessa fått åtnjuta skälig frihet, hafva sagde åtgärder i öfrigt varit för befolkningen tämligen likgiltiga. Någon fabriks- och manufakturin- 50

dustri har icke funnits. Ett par jernbruk, likaså ett par glasbruk voro allt för obetydliga för att uppbära något verksammare intresse i detta hänseende. Tillochmed sågningsrörelsen var länge jämförelsevis obetydlig likasom brädexporten, hvilken delvis bestått af handsågad vara. Egendomsegare af den bildade klassen finnas icke i Österbotten. All jord är skatte eller kronojord och besittes af bönder. Den är i vissa trakter af Vasa län delad i ganska små lotter. Af sådan orsak har äfven jordbruksintresset saknat sakförare. Också om några större kommunikationsleder har icke kunnat uppstå fråga. Ty floderna ända upp till Uleåelf äro så grunda och vattenfattiga, att deras kanalisering icke skulle kunna medföra någon kostnaden motsvarande nytta. Hvarje sådant företag skulle dessutom ega ett blott inskränkt lokalt intresse.

Odlingens gång har i hela Österbotten varit den, att nybyggaren börjat med tjärbränning. Hvad som föranledt, att denna industri fått företräde framför sågning, torde vara svårt att afgöra. Vål säger allmogon nuförtiden, att på de af fin sand bestående moarne endast en låg och klen tallskog växer. Men sanningen af denna utsago synes tvifvelaktig. Att återväxten numera är dålig, synes lätt förklarligt deraf, att, då ungskogen genom generationer blifvit katad och borttagen, skogsmyllan genom luftens och vattnets inverkan upplösts, utan att ersättas af nytt affall, så att nu mera bara sanden återstår. När efterhand skogarne blifvit utödda, har befolkningen öfvergått till ett ihärdigare och omsorgsfullare jordbruk. Svedjebruk har icke varit idkadt, ty berg och steniga marker saknas. Deremot har kyttlandsbruket varit allmänt i Vasa län. Emedan klimatet gjort kornodlingen till en klokhetsregel, är treskiftesbruket för Österbotten utmärkande. Der jorden är god, ger dock detsamma lika rika skördar som södra Finlands tvåskiftesbruk, detta ehuru ängsmarken mångenstädes är knapp och sommarbetet dåligt, så att jämförelsevis litet antal kreatur kan hållas. Undantag från sistnämnda förhållande finnas i en del trakter kring floddalarna och öfver hufvud i nordliga delen af Uleåborgs län. Laukkas och Kajana härader tillhöra Savolaks äfven genom svedjandet och ringa åkerbruk. Gaffelplogen, ledharfven och gräftan äro i Österbotten de allmänna jordbruksredskapen; dikningen öfverhufvud försummad; kärrodlingen något äldre i Wasa län, men i Uleåborgs län ny, likasom allestädes höodling. Ett utmärkande faktum är, att dragoxen är okänd i Österbotten, äfven i den sydligaste delen, ehuru allmän den är i det angränsande Satakunta. Ett annat isynnerhet för Wasa län utmärkande är, att qvinnorna föra plogen, göra hållskjutsning o. s. v.

Der, såsom i största delen af landskapet, skogen tagit slut, har bonden ganska litet att afyttra. Åkerns afkastning ger föga öfver det egna behofvet; boskapsskötselns än mindre. Befolkningens totalsumma är en half million, nära tredjedelen af hela landets folkmängd. Deraf äro 23 000 stadsinvånare, det vill säga: ungefär 1/22-del. Under vanliga år kan landtbygden förse denna befolkning med dess behof af spannmål och viktualier äfvensom kanske skogsbygdernas invånare, der dessa icke skörda tillräckligt för eget behof. Vål exporteras i goda år råg från Wasa slätten; men importen af ryskt mjöl torde sällan helt och hållet afstanna, så att osäkert är, huruvida exporten af cerealier uppgår mot importen, om medeltalet för en längre årsföljd beräknas. I äldre tider fördes både spannmål och viktualier till Österbottens städer från Savolaks. Numera torde endast Kajana härad derifrån taga något spannmål – eller ryskt mjöl från Kuopio eller Joensuu.

Dock har utförelsen af tjära och bräder fortfarande varit så stor, att

värdesumman för exporten öfverstigit den för importen. Detta torde hafva sin förklaring i det anförda, att allmogen har så litet att afyttra och derfor äfven konsumerar ringa af utländska varor. Det är väl i Finland allmän regel, att allmogen förbrukar för det mesta blott egen produkt och tillverkning. Men detta gäller än mer i Österbotten än annorstädes. Hvem har väl icke sett dessa beräkningar öfver hemmansbruk, som knappt nog skulle lemna föda åt den arbetande jordegaren. Men i dem förbigås såsom värdelöst, husrum, eldning, lyse, ull, lin, hampa, hudar, alla råämnen för boning, bohag, redskap och beklädnad och underhållet under den tid, som åtgår för dessas förfärdigande. Den österbottniska allmogen står dock i denna sjelftillräcklighet främst. Endast lin odlas icke tillräckligt. 10

Vill man fatta betydelsen af detta förhållande, får man icke fästa sig dervid, att kattunsklädningar och brokiga sidendukar här och der utgöra qvinnornas kyrkdrägt. Man bör jämföra förhållandet ända från Viborgs län, der bonden från mössan till stöflarne, från släden till selan, lokan och piskan köper sina förnödenheter, äfven en stor del af födan, och derifrån följa befolkningen i bygderna både åt norr till Savolaks och åt vester till Åbo län. Man finner då visserligen småningom en öfvergång till förhållandet i Österbotten, ju längre man intränger i det inre landet, till Savolaks och Tavastland. Men det är dock i Österbotten såsom ett helt taget mest framstående äfven genom den större skickligheten i bygnadskonst, snickeri, smedarbete och väfnader. I delar af Uleåborgs län är man mera böjd för färgade dräkter, och färgerierna hafva i Uleåborgs stad florerat; men i många delar af Österbotten tillfredsställer man äfven denna håg genom hemfärgning. Bomullsspånaden har väl äfven derstädes såsom öfver allt försvunnit, och importen af dåliga och billiga ryska artiklar torde väl mer och mer utrota vissa arter af hemslöjden. Men ännu bibehåller befolkningen denna allmänna sed, att fylla sina behof med egna händers verk. I slöjdskicklighet står väl Uleåborgs län öfverhufvud efter Vasa län; likväl är väfnadskonsten der delvis längre hunnen. 20 30

Nationalekonomin lärer, att arbetsfördelningen är en säker vinning. Men häri som i mångt och mycket annat måste teorin, det vill säga: erfarenheten i stort, vika för erfarenheten i smått, för gifna geografiska och historiska förhållanden. Der arbetet på jorden är mera lönande än slöjdandet, der lemnar jordbrukaren det senare. Men der arbetskraften en stor del af året är jordbruket gagnlös, der är handslöjden ett vilkor för jordbrukarens utkomst. Man hör och ser enskildt och offentligt hemslöjden betraktas ur synpunkten, huruvida den lönar arbetet, det vill säga, huruvida den kan gifva arbetaren husrum, kläder, föda m. m. Och det torde vara fåfängt att påpeka det oriktiga i detta betraktelsesätt. Ty äfven mera bildade personer blygas ingalunda för att lefva af allmosor, men sky säkert ett arbete, som icke skulle gifva dem mera än 50 eller 25 penni om dagen. Så förhåller sig icke med allmogens hemslöjd för eget behof. Den tänker aldrig på, hvad arbetet derå kostar. Ty den har icke valet mellan detta pris och varans köpande för ett kanske hälften billigare, emedan den saknar pengar, men icke ledig tid. Ur denna kloka synpunkt borde all hemslöjd betraktas: att nämligen en dagspenning om 10 penni är bättre än alls ingen. När man ser de små jordbruken i Vasa län, har man svårt att förstå, hvarifrån brukaren skall taga pengar till jern, salt och utskylder. Sådant är endast möjligt derigenom, att han alls icke behöfver andra pengar än dessa – och något litet till lin, bomullsgarn och färgstoffer. Är årsväxten försvarlig, och super icke mannen, är likväl bergningen äfven på dessa 40 50

små hemman god. Visst är födan mera än Spartansk: bröd, potatis med saltlake och surmjölk utgör grunden. Äfven salt fisk är sällsyntare och kött söndagsmat – när så kan ske. Ingenstädes i landet är allmogens föda så tarflig. Redan i Uleåborgs län kokas »köttvälling» – under höbergningen till hvarje qvällsvard, och salt strömming ätes alla dagar. Större lägenheter finnas, der lifvet är något annorlunda, ja hela trakter såsom Ilmola och Limingo, der lefnadssättet under de goda åren gått upp till vällefnad och öfverflöd, eller såsom i Kemi och Torneå kommit derhän genom laxfiske, handel och lurendrejeri, eller der, såsom i 10 grannsocknar till Lappmarken, boskapsskötsel och vildt gör det dagliga lifvet drägligare. Men detta är undantag, icke regel.

Arbetsdelningen och varubyttet främja utan tvifvel civilisationen; ehuru der den förra gått längst, och arbetaren lifvet om har att verkställa så att säga ett och samma mekaniska handgrepp, den måste öfva en motsatt inverkan. Men äfven nödvändigheten att lära och utöfva flera yrken utvecklar intelligensen, i synnerhet när odlingen hunnit så långt, att täflan uppstår, och välståndet tillåter att åt arbetet egna större omsorg. Att detta varit förhållandet i Österbotten, torde icke vara svårt att erkänna. Och ehuru behovet är alla konstners moder, 20 och äfven i Österbotten nödtvånget att hjälpa sig fram med hvad det egna arbetet förmått åstadkomma bibringat allmogen dess större företagsamhet och händighet, bör det icke glömmas, att undervisningen i vissa delar utgått från de svenska kolonisterna, som ännu äro mästarena för allt, som göres med bila, såg och knif. Ihärdig i bibehållandet af fädernes drägt, seder och bruk, utgör denna svenska befolkning äfven mönster för den sjelftillräcklighet, om hvilken jag talat, som för tillfredsställelsen af sina behof har ett minimum af andras biträde af nöden.

Läsaren undrar kanske på, att ännu intet blifvit nämndt om Österbottens mest utmärkande industri, skeppsbyggeriet och sjöfarten, hvilka man icke sällan åberopar såsom förklaringsgrund för befolkningens kända företagsamhet, slöjdskicklighet och äfven sjelfständiga uppträdande. Hvad arbetsskickligheten angår, har denna industri utan tvifvel haft sin stora betydelse. Men förunderligt nog: man skulle med något skäl kunna säga, att Österbottningen icke har håg för sjöväsendet. Ty sjöfarten med landtmannafartyg är der mycket obetydlig. Man behöfver icke jämföra förhållandet med det på Åland, utan med det på nästan hela Finlands kust i öfrigt, att icke särskildt tala om Åbo och Wiborgs län, och man skall finna, att öfver allt landtmanasjöfarten är 40 större än på den Österbottniska kusten. Äfven den konstferarna befolkningen i Pedersö och Kronoby bygger på beting fartyg åt rederier i städerna, men alls inga för egen räkning. Tillochmed fiske idkas icke med större ifver. Hela sträckor af kusten finnas, på hvilka det är högst obetydligt. En orsak måste väl vara, att fisket är mindre gifvande. Men man importerar strömming från Westerbotten, hvilket synes visa, att fisket i Bottniska viken kan gifva öfverflöd. Deremot torde endast inbyggarna i skärgården vid Qvarken och på Karlön afyttra större partier åt upplandet.

Städernas betydliga skeppsfart kan väl icke vara utan allt inflytande 50 på folklynnnet. Men mycket högt tror jag det icke får uppskattas. En sjöman från upplandet återkommer sällan till sin födelseort. Är han lycklig nog att undgå krymparena och rymningen och all dödsfara, sätter han sig till ro vanligen i den stad, från hvilken han seglat. Har han hållit sjön en 20 à 30 år, är han också okänd på födelseorten och oduglig för det arbete, honom der kunde erbjudas. Man har därför

svårt att uppgifva något annat sätt, hvarpå sjöfarten skulle i vidare kretsar inverkat på folklynnat än genom beröringen mellan landtbo och stadsbo öfver hufvud. Sjelffallet är, att sjöfarten inverkar på lynnet hos städernas befolkning. Dess inflytande på det allmänna välståndet är en annan sak. Med den ringa importen och de stora inkomster, fraktfarten bereder, borde betydliga penningekapitaler samlas, och det synes förunderligt nog, att dessa icke visa sig i andra industriella företag än sjelfva fartygsbyggnaden.

Jordbrukaren har öfverallt i vårt land att kämpa mot en hård natur. Likväl synes allt visa, att jordmänen är mindre karg än klimatet, och striden är därför svårare, ju längre mot norden den föres. Leran finnes i Österbotten sparsammare än i flera andra landskap. För det mesta består jorden af sandmylla. Denna ger likväl i goda år en ganska rik skörd och skulle säkert bättre motstå inflytandet af de mindre gynnsamma åren, om hushållningen och brukandet vore bättre. Man kan icke förebrå Österbottningen bristande arbetsamhet. Men han förstår lika litet som landets öfriga allmoge att sätta tillräckligt värde på en god dikning. Han dikar sin åker illa; han sparar icke allmänt rågutsäde; han plöjer icke om hösten upp rågstubben; och han kan af dessa orsaker så hvarken råg eller korn i rätt tid, om väderleken är något missgynnande, — detta i ett klimat, der en skilnad i såningstiden af åtta dagar kan afgöra öfver växt eller missväxt. Säkert är, att under de senast förflutna åren hela landet fått lida af dessa fel, och att såväl i Österbotten som i Kuopio, S:t Michels och norra Åbo län missväxterna och nöden till en del varit sjelfförvållade. Ångsodling och ökad boskabsskötsel må visst hafva sitt värde äfven för Österbotten. Men den viktigaste reform är såning i rätt tid och för detta ändamål samt för skyndsammare mognad och för afvärjandet af frostska duglig dikning. Ty missväxterna i vårt land följa med de våta åren. Äfven senaste års klenare rågskörd i Nylands och Wiborgs län var icke en följd af årets torka, utan af föregående sådd på våta och illa brukade fält. Det är under de våta åren mognaden är långsam, och temperaturen efter hand sjunker, tills nattfrosterna förstöra den halfmogna säden. Med grunda, tvärbranta diken och fotsbreda gräsbevuxna åkerrenar, sådana man ser dem i Österbotten, kan ett åkerfält endast under den gynnsammaste väderlek rätt brukas och gifva väntad skörd. En annan dålig sed, åtminstone i flera trakter, är den, att boskapen om sommarnätterna hålles på trädesåker, icke i en med kompostämnen försedd fälla. Öfver hufvud gör man sig ringa möda med komposter. Man gödslar under kornet och således hvar tredje år, medan t. ex. i Nylands län gödsling torde ske endast hvar fjärde år, det vill säga: årligen under halfva rågskörden. Men i Nylands län hvilar jorden hvar tannat år; och gödslingen måste flerstädes i Österbotten vara ganska knapp, emedan hötillgången och ladugården är jämförelsevis mindre. Att alla brister i jordbruket göra striden mot klimatets hårdhet svårare, är sjelffallet, och Österbottningen får sålunda med ansträngningar på annat håll och med umbäranden ersätta den ringare frukten af arbetet på jorden.

Af det tidigare sagda framgår min åsigt angående de förhållanden, hvilka hos Österbottningen fostrat ett oberoende och en sjelftillräcklighet, som hos honom är mera framstående än hos invånarna i öfriga landskap. Den röjes i hans företagsamhet, arbetsdrift, mångsidiga arbetsskicklighet och öfverhufvud goda praktiska förstånd. För godt må det äfven anses, att han känner sitt oberoende och därför icke finner sig förbunden att krusa för någon. Han har intet annat att begära än

att få lefva omolesterad, och kommer det derpå an, eger han det färdigaste mod att värja sig mot allt intrång. Detta visar sig i allmogens förhållande inbördes och mot herremännen. Orter gifvas väl ännu, der kaplanen aktas jemngod med biskopen, länsmannen med landshöfdingen och kanske ännu något för mer. Men öfver hufvud må så väl prest som länsman i deras förhållande till allmogen se till, hvad deras frid tillhör. Mycket af denna samma anda återfinnes hos städernas invånare, något hos tjänstemännen. I städerna, kanske med undantag af Nikolaistad, utgöra handlandena den härskande delen. Och då bland dem såsom öfver allt i verlden penningen är värdemätaren, får detta oberoende sinnelag en mindre angenäm bismak häraf.

Men denna sjelftillräcklighet har äfven sin frånsida. Ty med den följer en stor okunnighet om allt, som är något aflägsnare från hemknutarne. Bland allmogen känner hvar och en något om, hvad som ligger närmast kring stadsvägen. Men i öfrigt är allt utom den egna församlingen ett oupptäckt land. Och det ledsamma är, att stadsvägen nästan alltid är densamma. Den Österbottniska allmogen är öfverhufvud läskunnig. Härtill hafva de sekteriska rörelserna, som derstädes alltid haft en god jordmon, till icke ringa del bidragit. Ty eljest kan presterskapets nit icke särdeles lofordas. De många kapellerna i de stora pastoraterna hafva gjort kyrkoherdarne mesta besvär för smöruppbörden och påskpengarne. Och det är icke att undra på, om kapellpresternas nit till kyrkoherdarnes ståt i samma förhållande som bådas uppbörd. Också har opposition mot presterskapet utgjort en icke oviktig beståndsdel i de sekteriska rörelserna. Huru dock än härmed må förhålla sig, säkert är, att dessa befordrat läslust och läskunnighet. Men detta oaktadt torde ingen landsdel finnas, der så litet läses som i Österbotten – nämligen utom religiösa och asketiska skrifter. Må man ihågkomma, att Österbotten omsluter nära tredjedelen af landets folknummer och nära fjerdedelen af dess stadsinvånarantal och derpå begära uppgifter af bokhandlare och tidningsutgifvare.

Det anmärkta förhållandet gäller nämligen både stad och landtbygd. Beklagligen är okunnigheten om eget land stor i alla landsdelar. Vår litteratur saknar ännu en geografi öfver eget land, än mera en geografisk läsebok för folkskolan och allmogen. Sagde okunnighet röjer sig äfven i tidningarne, som icke heller gjort något försök att afhjelpa den, hvar och en på sitt håll. Litteratursällskap, hushållnings-sällskap och jordbrukssällskap bidraga icke heller härtill¹. Den inhemska jordbrukslitteraturen är visst ringa. Jag skulle dock tro, att en beskrifning på en landsorts jordbruk med anmärkningar, der de behöfvas, ja, redan en beskrifning på ett enda hemmansbruk, som bär sig väl, skulle gagna mycket mer än referater om en hel hop diskussioner. Men som sagdt en utförligare kännedom om eget land och folk kan icke lånas ur någon geografi, emedan ingen sådan finnes. Mycket kan dock från spridda håll inhemtas. Men för den, som ingenting läser, äro äfven dessa smulor förlorade. Af redan anförda skäl vore det önskligt, att man företrädesvis i en så isolerad landsort som Österbotten skulle begagna denna väg till vetande. Men detta är der icke förhållandet.

Man kan säga: öfver allt läser allmogen litet. Men det gifves i öfriga landsorter redan en liten kärna af läsande, bildad under de senaste tjugo årens förlopp. Af särskilda finska skrifter hafva flera upplagor

¹ Provincialläkarens årsberättelser innehålla värdefulla meddelanden, ehuru äfven många missledande uppgifter och bedömanden.

blifvit försålda. En och annan tidning har varit mycket spridd. Men i Österbotten hafva afnämarena alltid varit fåtaliga. Sockenbibliotek hafva uppstått; i Österbotten jämförelsevis få – så vidt jag har mig bekant. En betydlig grad af civilisation kan väl finnas utan mycken läsning, och man kan häpna öfver det lilla mått af lektyr, hvarmed mången högst civiliserad person finner sig belåten. Men lektyren måste då ersättas af det muntliga meddelandet i umgänget med kunskapsrikare personer. Genom samlifvet mellan menniskor, som alla veta lika mycket eller lika litet, gör civilisationen inga framsteg. Det måste också utsägas: befolkningen i Österbotten har röjt mindre deltagande för landets allmänna angelägenheter. Såsom redan anmärkts, saknar der all annan industri än handeln mera bildade representanter. Handeln är kosmopolitisk, och i alla länder hafva dess idkare varit jämförelsevis overksammas för det allmänna utom kommunens gräns. Äfven embetsmännen äro fåtaliga och kunna icke vara oberörda af den allmänna likgiltigheten. 10

Mellan städerna har röjt sig hellre ogenhet än någon samverkan. Först på senaste tid har verksamhet visat sig för höjandet af allmogens välstånd och bildning, i synnerhet hos Wasa läns landtbrukssällskap. Men af fyra landtbruksskolor hafvatvenne gått under. Utan någon uppoffring af tid och medel från de mera bildades sida kan för ändamålet ingenting åstadkommas. Vid så stora förmögenheter, som i Österbotten på enskilda händer funnits, hade dock den nödiga penningeuppoffringen varit en småsak. För allmogen i Österbotten är hela den rörelse för finska språket och finska nationalitetens höjande, som under senaste årtionden föregått, en jämförelsevis okänd sak. Uleåborg har hedern att vara utgifningsort för den numera äldsta Finska tidning, och denna har haft fördelen att oftast skötas af en duglig redaktion. Men att döma af dess korrespondenser sträcker sig dess spridning icke ens öfver hela Uleåborgs län. Wasa läns finska allmoge har aldrig haft någon sådan publicitetens organ att tillgå. Och denna brist berör ett af de sjukaste förhållanden i Österbotten. Befolkningen i Wasa läns städer är likasom på länets hela kust svensk. Finsk kustbefolkning vidtager i söder först med Åbo län, i norr genast bortom Gamla Karleby. Öfverallt är dock redan närmaste församling från kustförsamlingen finsk. Från äldsta tid har der en antagonism rådt mellan det svenska och finska elementet, och äfven i städerna har namnet Finne (»Finn-tamp») uttalats med förakt. Detta torde väl nu mera något förändrats. Men det kvarstår, att den bildade klassen af stadsinvånarna är mera bjärt svensk än i andra städer i landet och derigenom står främmande för större delen af länets allmoge. Städernas invånare äro 12 000; den svenska landtbefolkningen ungefär 90 000; hela länets invånarantal ungefär 300 000. Den tidigare civiliserade svenska befolkningens inverkan på den finska är svår att utreda. I boningssätt och slöjdkunnighet torde densamma kunna antagas för gifven, men i vetande och sed är inverkan tvifvelaktig. Sjelfva den svenska befolkningen är mycket olika. Tvenne större grupper äro lätt skiljbara: från Oravais åt norr är den mera stillsam och sträfsam, åt söder starkt brännvinsälskande och våldsam. De finska grannarnes enahanda sed motsvarar ungefär denna rågräns dragen från vester till öster. Men hos dem tillkommer delvis till det våldsamma lynnet en beklaglig missaktning för eganderätten. Minsta delen synder emot densamma antecknas i domstolarnes protokoller. Så grofva brott som hemgång, inbrott och våldgästning sakna ofta angifvare, ty hvarken de förorättade eller vittnen våga röra sig. Ofta äro också sådana tilldragelser akter af hämnd, icke af roflystnad, 20 30 40 50

10 hvilka åter betalas i samma mynt. Dråpslagen ske icke alltid i brådskillnad, utan utgör slutet på ett sådant inbördes krig. Vanligare är dock, att ett eller flera våldsband terrorisera hela församlingar, i hvilka naturligtvis det stora flertalet åtminstone af de besutna är hederligt och fredligt folk, men saknar allmänanda nog för att kraftigt understöda de få, hvilka kunde ega mod att undertrycka våldet. Vår lag, som behandlar våld mot person som en småsak, men på det ömmaste omhuldar våldsverkaren, gör också ett sådant undertryckande vådligt. Det har därför inträffat, att allmogen, som insett lagens vanmakt att skydda, träffat öfverenskommelse om extra tvångsåtgärder och för den begärt öfverhetlig stadfästelse, som naturligtvis icke kunnat meddelas. Likväl har icke heller kronobetjeningen kunnat qvåsa våldsmännen annorlunda än genom extra judiciel bestraffning. Men dertill fordras godt mod och starka armar, utom rättvisa i domstolen. Att nåfrätten är svensk sed, icke finsk, är afgjord sak, och för min del anser jag, att något af denna våldsamhet hos den finska befolkningen i Wasa län är svenskt arf¹.

20 Också den svenska allmogen läser litet, ehuru för den en rik litteratur funnits att tillgå. Dess boningsort längsät hafsstranden gör den öfra finska andelen af länet främmande för densamma, ja, äfven sinsemellan har den svenska befolkningen föga beröring utöfver angränsande församling.

Det är en i hög grad missförstådd lokalpatriotism, som sökt nedtysta hvarje offentligt berörande af nyss antydda förhållanden. Tvärtom utgör offentligheten det enda säkra medlet till förändring i desamma. Inga goda egenskaper kunna öfverskylla det, att befolkningen i flera delar af Österbotten är mera laglös än i någon annan del af landet. Denna befolkning bör sjelf lära känna, att så förhåller sig, ty endast genom dess egen kraft kan en reform häri åstadkommas; den bör lära känna, att i det öfriga landet befolkningen är rädd för sig och sitt, der Österbottningar draga fram.

30 Den poetiska förtjusningen öfver slagsmålen med vedträn, knif och yxe är icke heller den på sin plats. Men det är icke blott om slagsmålet det är fråga, ehuru också i dessa öfverfall af vanligen flera mot en icke synes ligga någon särdeles poesi. Det är en välkänd sak, att det är ungdomen, »pojkarne», som förnämligast är den våldsverkande, och att första felet ligger i en försummad eller slapp barnatukt. Tukten är svår att utöfva för en fader, hvars egen ungdomstid förgått lika stormande. Lyckligtvis tyda många tecken på, att allmänandan vaknat till medvetande om, att laglöshet är ett samhällsöndt. Härtill torde främst husbehofsbränningens upphäfvande hafva verkat och vidare det hårda lidandet under missväxtåren, som äfven förhindrat lönnbränningen, hvilken eljest synnerligen drifvits, ehuru numera flera kommuner sjelfmant vidtagit åtgärd till dess utrotande. Det bör icke lemnas oanmärkt, att, nöden oakadt, de våldsamma rättskränkningarne torde hellre hafva af än tilltagit.

40 Men det är onödigt att längre dröja vid sagde beklagliga förhållanden. För min del anser jag, såsom af det föregående framgår, att både sjelfva landskapets från det öfriga Finland afskilda läge och befolkningens i de särskilda orterna isolerade lif är roten till mycket både godt

¹ Man träffar inom Lappo och Kuortane härad i de för våldsamma uppträdanden mest kända församlingar en typ, isynnerhet hos den manliga befolkningen, vacker profil, brun hy, krökt näsa, stora mörka ögon, svart lockigt hår, som starkt påminner om Zigenare. Detta förhållande har icke blifvit bemärkt och undersökt; men det kunde väl hända att typ och lynne vore af en sådan härstamning.

och ondt i folklynned och folkkaraktären. Allt, som kan sammanbinda landskapet med det öfriga landet, skall utveckla det goda och utrota det onda genom ökad upplysning och vidgade intressen. För ändamålets vinnande äro både andliga och materiella medel påkallade.

Man kan säga, att jernvägar äro mest välgörande i länder, aflägsna från hafvet, men därför äfven i sådana, för hvilka hafvet större delen af året är stängdt. Men vid sådanes anläggning är fästadt det svåra villkoret, att något måste finnas att på dem framforsla. Ty det hör stor rikedom dertill att leda dem till ödemarken i förhoppning på framtida odling. Och för närvarande har Österbotten ingenting att på en jernväg till södra delen af landet och till Ryssland framföra – jämförelsevis litet att derifrån taga, som icke kan tagas med öppet vatten. Men äfven vid nuvarande kommunikationer skulle intet hindra transporten af viktualier och värdefullare slöjd, om sådana funnes att tillgå. Äfven mera skrymmande artiklar af mindre värde, som endast tåla vid sjötransport, kunde finna någon afsättning inom eget land. Hvilken mängd af artiklar tages icke nu från utlandet, hvilkas tillverkning sker endast för hand eller så, att handarbetet deri har största andel? Hvarje ny industri, som kan införas, vore ett nytt civilisationsmedel, ty det skulle minska den isolering, hvaraf Österbotten lidit, och medföra ett nytt element i befolkningens sociala bildning. 10 20

Folkmängdens i landet tillväxt under sistförflutna halfsekel gäller egentligen de nordliga länen och främst Österbotten. Nyodling och delning af jorden har der i särskilda trakter fortgått starkare än annorstädes i landet. Det är denna folkökning, som nu gör missväxterna så svåra att bära. Ty äfven om nyodlingen skulle fortgått i samma förhållande som folkökningen – hvilket icke är händelsen, emedan den lösa befolkningens antal proportionsvis tilltagit mera än den fasta – så ger detta vid en total missväxt ingen hjälp. En dubbelt stor befolkning skall födas med importerad säd. Det låter säga sig, att den tid skall komma, då man äfven i södra Finland söker utsäde från Savolaks och Österbotten; och likaså är det antagligt, att större delen af Österbotten skall i en framtid kunna producera säd utöfver eget behof. Men detta gäller endast för de goda åren. Andra trakter gifvas dock, der odlingsjorden är otillräcklig för en ökad befolkning. Och än mindre än i södra landet ger åkerbruket arbete året om. Äfven boskapsskötseln skall vara högt uppdrifven, förrän den manliga befolkningen kan vid densamma vinna stadig sysselsättning – eller ens fördomen om det för en man nedsättande att i den deltaga kan öfvervinnas. När så sker, kommer denna sysselsättning endast den besutna allmogen till godo. Ju kortare sommaren är, en desto större arbetsstyrka behöfver jordbruket under den tid marken är bar, och desto flera lediga armar finnas under den återstående längre delen af året. Från hvilken sida alltså man än ser förhållandena, måste manufakturindustri och hemslöjd i framtiden blifva en allmän näringsgren i Österbotten, eller också befolkningen utvandra. 30 40

Det skulle leda för långt att här tala om medlen för detta ändamåls vinnande. Förmenandet, att ett lands styrelse icke bör befatta sig med näringsars införelse och främjande, förtjenar ingen vederläggning. När saken fattas abstrakt, synes det visserligen orimligt, att en styrelse skall uppbära skatter för att åter utdela dem till näringsarnes främjande. Men i verkligheten reducerar sig frågan dertill: huruvida hela landet skall bidra till det ena eller andra företaget, som derigenom blir utförbart, t. ex. på tio år, i stället att det utan en sådan kontribution icke kan komma till stånd, förrän ett sekel förflutit? Ingenstädes har 50

man ett klarare bevis för följderna af frågans förnekande än i detta land, der periodiskt en stor del af befolkningen måste lemnas åt hungersdöd – eller också millioner af allmänna medel uppoffras för dess räddning, hvilka millioner, om de i tid blifvit väl använda, skulle utgjort en blifvande hjälp och räddning, medan understöden under missväxtåren konsumeras till stor del utan annat gagn för framtiden än lifvets bergning.

10 Nya näringsgrenar fordra i främsta rummet förlag och afsättning. Så länge allt förlag kan nedläggas i trävaror och tjära, finnes ingen uppkomst för annan industri och slöjd. Att tillgripa skogen är för tillverkaren den lättaste näring; att exportera och försälja varan likaså, emedan den ringa nödiga insigten är traditionel. Först sedan denna vildmarksindustri tager ett nödtvunget slut, kan förlag för annan export blifva ledigt, och egarena deraf tvingas att söka insigt i hvilka andra artiklar, som kunna finna en lönande afsättning inom eller utom landet. Arbetsskickligheten är för sådana artiklar, som i detta land närmast kunna komma i fråga, verkligen den minsta faktorn. Model-
20 ler, tjenliga verktyg och, om så behöfves, en eller flera instruktörer erfordra icke stort kapital; och der så mycken slöjdkunighet åt särskilda håll förefinnes som i Österbotten, bör stor svårighet icke möta att inöfva dugliga arbetare. Det är valet af artiklar, som utgör den största svårigheten och som kan göras endast af affärskunniga speku-
lanter. De så kallade slöjdaktiebolagen, med hvilka man senaste år försökte sig, förtjena såsom undsättningsföreningar allt erkännande. Men att de icke skulle kunna grunda någon blifvande industri, hade från början bort vara klar sak. Något sådant kan väntas endast af den enskilda affärsföretagsamheten, det vill säga d. v. s. af enskilda och
30 bolag, som i företaget nedlägga kapital med beräkning på vinst. Såsom försöksföretag måste slöjdaktiebolagen blifva minst sagdt utan gagn; ty deras affärer måste gå illa. Med största välvilja och nit kan en förening af embetsmän och andra för affärslifvet främmande personer icke blifva någon pionier för industrin och handeln, äfven om i föreningen affärsmän deltaga med ett bidrag, lemnadt utan afseende på risk och vinst.

Förrän en industri på den enda naturliga vägen uppstår, kan icke heller styrelsen något väsentligt göra för dess främjande. I alla länder har det dock ansetts gagneligt att hålla ombud i utlandet, handelskon-
40 suler, till hvilkas åliggande det hör att meddela uppgifter rörande artiklar, som på hvarje ort kunna finna afsättning och som möjligen kunna lämpa sig för eget lands industri. Sådane konsulter, som skulle ega kännedom om landets industriela förhållanden, har Finland icke, och de ryska konsulatsberättelser, som benäget meddelats styrelsen härstädes, innehålla icke några uppgifter af detta slag. Anställandet af särskilda finska konsulter möter svårigheten, att sådana icke kunna representera den finska handeln och sjöfarten i det land, der de skulle anställas, hvarför de icke heller kunde få uppbära de stadgade konsu-
latsafgifterna. Det skulle visst tåla betänkas, om anställandet af särskilda handelsombudsmän på en eller annan utländsk ort kunde
50 medföra gagn. Men äfven en sådan anställning borde med rekommendation af eget lands trafikanter ansökas af någon i utlandet etablerad finne. Skälen för en sådan ordning ligga för hand. I saknad af äfven dylika ombud har man genom utsändandet af lämpliga personer dels till de stora industriexpositionerna, dels till större utländska stapel- och fabriksorter sökt att insamla några för industrin och exporten nyttiga upplysningar, hvilka derefter blifvit offentligtgjorda. Att dock ingen

spekulant kan grunda en affär endast på sådana meddelanden, förstås af sig sjelf. De kunna endast tjena till att väcka hans uppmärksamhet på det ena eller andra företaget; för dess utförande måste han sjelf sätta sig i förbindelse med utländska affärsmän, helst personligen göra sig underrättad på ort och ställe. Äfven de modeller, som medföljt de officiösa publikationerna, kunna endast i en sålunda instruerad affärsmans hand blifva gagnande – der de icke tjenat såsom bättre mönster för en redan förhandenvarande slöjd. I sistnämnda fall kan äfven utsändandet af instruktörer vara påkalladt. I länder, der den industriela verksamheten hunnit en högre ståndpunkt, kunde en dålig tillverkning visst anses för ett bevis på, att den ifrågakvarande industrin illa lönar sig. Ty eljest borde konkurrensen hafva uppdrifvit tillverkningen. Men i ett så litet försigkommet land som Finland gäller icke denna slutsats. Tillochmed i en så stor och allmän industri som sågningen åtnöjer man sig här ännu med sista platsen på den utländska marknaden. Konkurrensen inom landet är icke stor nog för att uppdrifva skogens pris och tvinga till omsorgsfull tillverkning för att ersätta stegringen. Städernas handlande hafva ännu icke insett fördelen af att underkasta de viktigare exportartiklarne officiell sortering och vräkning, något som nu iakttages endast för tjäran. Och äfven tjärens vräkning bedrifves så, att i utländsk hamn stora afprutningar på priset skett för dålig vara. Det är känt, i hvilken misskredit äfven rena underslef bragt t. ex. finska utsädesrågen och pottaskan. Den utväg, som vidtagits, att producenterna sjelfva låta vräka den förra varan genom ombud, utsedda af hushållningssällskapen, synes icke vara den lämpliga. Omsorgen härom borde tillkomma exportörerna, så att sjelfva exportorten skulle tillvinna sig kredit för varornas duglighet. Också kan ingen jämn vara erhållas, om den icke sorteras af exportörerna.

Dessa förhållanden röra visst hela landet. Ty föga någon ort har vunnit någon utmärkande kredit för någon exportartikel. – I synnerhet för Wasa läns städer, hvilka nu täfla endast om skeppningens mängd, icke om dess goda kredit, vore dock täflan i sistnämnda hänseende säkert vida fördelaktigare, emedan den skulle lemna tillfälle att höja uppköpspriset och sålunda äfven öka produktionen. För exportören är redan en säkrare och snabbare afsättning en stor vinst.

Handeln på utlandet är utan tvifvel en högst viktig ledare för välstånd och civilisation. Men så länge exporten utgöres af råvara, än mer af föga förädlade naturprodukter, såsom den vildt växande skogen, förlorar den mycket af detta sitt välgörande inflytande. Det kan på goda skäl ifrågasättas, om icke inrikeshandeln, i form af utbyte mellan jordbrukets och manufakturindustrins produkter, i båda hänseenden är vida verksammare. Välståndet är dervid mindre beroende af konjunkturer; afsättningen för jordbrukets alster är säker och beqväm. Manufakturindustrin medför öfverallt en högre civilisation, som under den omedelbara beröringen sprider sig äfven till jordbrukets idkare. Men den stora fabriksindustrin har här i landet en alltför ringa konsumtion för sina produkter. Äfven för mindre industrier är banan svår, emedan jordbrukarens förbrukning af dess artiklar ännu icke är mångfaldig. Redan i städerna förbrukas dock en mängd utländskt redskap, husgeråd och beklädnad, som utan tvifvel till samma pris kunde tillverkas inom landet. Det fordras en speciell kännedom för att häruti fälla ett säkert bedömande. Men det är känt, att landets allmoge allmänt begagnar artiklar, t. ex. väggur, kammar, borstar m. m. som äro utländskt bondarbete. I landet tillverkas icke en fällknif

en simplare bordsknif – ty de några dussin, som utgått från Fiskars förtjena i jämförelse med den stora förbrukningen icke att nämnas. Ett stort antal andra smidesartiklar, såsom en del lås, gångjern, hästskrapor, klafvar, mindre spik och nubb m. m. tillhöra samma klass. Likaså juftläder¹ och ryskt smorläder samt skodon, hvilka äfven på landtbygden köpas. Till landet har vissa år importerats hudar, läder och läderarbeten för nära 1 1/2 miljon mark. Detta har visst sin grund i boskapskötselns otillräcklighet för behofvet, men dertill bidrager äfven dålig läderberedning. Väfnader torde kunna afsättas endast i städerna, men kunde äfvenså utgöra en betydande artikel.

Jag anför dessa förhållanden, emedan jag tror, att slöjden äfven för förbrukning i öfriga landsdelar lättast kunde införas i vissa trakter af Österbotten. Genom en verksamhet åt detta håll skulle befolkningen derstädes äfven vinna en föreningspunkt med det öfriga Finland, som den nu saknar.

Folkskolor äro hela landets behof. Inflytandet af desamma blir dock i min tanke jämförelsevis ringa och långsamt, om man förlorar deras närmaste ändamål ur sigte. Läsa, skriva, räkna äro de gifna läroämnen; men vid inlärandet häraf måste användandet af den vunna färdigheten afses. Det kan aldrig förändras, att den arbetande allmogens lektyr både till omfång och beskaffenhet förblir en annan än den öfriga skolade befolkningens. Att med lätthet läsa och förstå folkskrifter, ordet taget i dess bästa och vidsträcktaste bemärkelse, detta är arbetarens behof. Det är en beklaglig sak, att äfven den högre skolkunskapen kvarlemnar ringa läslust. Man kan öfverhufvud säga, att hvad deraf finnes oftare är ett arf från hemmet än från skolan och universitetet. Än svårare har folkskolan att lemna sina lärjungar ett sådant arf. Härtill kan läseboken förhjelpa, icke läroboken och lexan. Läroboken i lärdomsskolan är underlag för en många årtal fortsatt undervisning. Ett extrakt af detta extrakt, sådan läroboken för folkskolan nu är, blir en eländig själaspis. Läseboken för folkskolan är ännu icke skrifven. Funnes sådana, skulle de med lärjungarne sedan dessa genomgått skolan, flytta in i familjerna och mångfaldiga skolans inflytande. Också skrifkonsten och räknekonsten hafva sin skilda användning för skilda samhällsklasser. Fruktbar blir i folkskolan öfningen i desamma, om den riktas på allmogens praktiska behof deraf. Allmogens största brist i räkneförmåga och beräkning är att icke känna beloppet af sin skörd och sitt behof af säd, rotfrukter, hö m. m. Utgår nu en lärjunge ur skolan utan t. ex. vana att uppställa en hithörande bokföring och utan tro på nödvändigheten deraf för en god hushållning, har hans skrif- och räknekonst förlorat den väsentligaste delen af sitt gagn.

Men i hvarje händelse är här i landet folkskolans omedelbara inverkan inskränkt till de förmögnares barn. En allännare skolundervisning hindras af den glesa bosättningen. För dess fortfarande inflytande är åter en duglig läsning för allmogen ett nödvändigt villkor. Att en sådan läsning kan uträtta mycket godt äfven på grund af den läskunnighet, som redan förefinnes, har erfarenheten bevisat. Men i Österbotten torde, såsom redan nämndt, den folklitteratur, som finnes att tillgå, vara mindre känd och anlitad än i de flesta öfriga delar af landet. För att sprida kännedom om densamma och håg för dess begagnande är tidningsläsning ett oundgängligt villkor. Men redan

¹ Styrelsen har beredt tillfälle till inhemtande af konsten att bereda varan hos en garfvare i Tammerfors.

tidningar vinna icke insteg hos allmogen utan nitiskt bemödande från ståndspersonsklassens, i synnerhet från presterskapets sida. Huru härmed uti Österbotten förhållit sig, kan och vill jag ej bedöma. Att sluta af siffrorna har bemödandet, om det funnits, ännu icke burit stor frukt. Att man härvid bör taga de sistförgångna hårda åren i beräkning, förstås lätt. Nu då lyckligare dagar randats, synes dock vara tid till ansträngningar äfven för utdelandet af andlig spis¹.

Vigten af landtbruksmöten och af dem åtföljande expositioner kan icke nog framhållas. Sådane äro i hela landet en nyhet, och Österbotten synes i detta afseende lofva att gå i jämbredd med öfriga landsdelar. Ingen annan samhällsklass i Österbotten kan hafva större fördel än köpmännen af stigande upplysning och välstånd bland allmogen, och ingen borde därför känna sig mera förbunden att för ändamålet verka, åtminstone på sätt, en handlande lättast kan, genom nödiga penningbidrag. Äfven den insigtsfulle köpmannens personliga deltagande är för sakens framgång af stor vigt, emedan ingen bättre än en sådan kan upplysa om de brister, af hvilka allmogens produkter lida, och om det pris, som för särskilda artiklar kan erhållas. Ett sådant deltagande vore äfven klok beräkning, emedan den redbare köpmannen genom detsamma måste hos allmogen vinna ökad tillit och förtroende.

Hvad litterärt bildade Österbottningar kunna verka för befolkningen i sin landsort, framgår tillräckligt af det anförda. Upprepadt torde det dock tåla erinras, att en författare för allmogen bör främst känna sitt eget land. Att sprida vetande om främmande länder och verdensdelar äfven till allmogen har sitt värde, emedan ett sådant vetande frigör från national inskränkthet och fördomar. Men det första är dock frigörelse från den rent lokala inskränktheten och medvetande att tillhöra en nation, hvilket medvetande åter är innehållslöst, om deri icke ingår en positiv kunskap om eget land och folk. Detta vetande har ock ett omedelbart inflytande på hushållning och sed. Å andra sidan har af redan anförda orsaker Österbotten för det öfriga Finland varit ett undangömdt land. Att göra detsamma mera och bättre känt är därför en förtjenstfull uppgift för dess litterärt bildade söner. Ett exempel, huru litet härför göres, lemna mottagandet af Reins statistiska beskrifning öfver Uleåborgs län. Denna skrift har knappt nog blifvit offentligen nämnd, än mindre några data ur densamma åberopade eller något förhållande i Österbotten med anledning af densamma diskuterad och närmare upplyst.

Det verksammaste medel att upphäfva den provinsiela ensidigheten är utan tvifvel en fri statsförfattning och deltagande i vården af statens allmänna angelägenheter. Men detta är på samma gång bildningens ändamål, och det förutsätter redan kunskap om land och folk och de allmänna institutionerna, medan det tillika utgör en väckelse till denna kunskaps inhemtande. Deltagandet i utskott, landtdagar och talrika kommitteer har under senaste årtionde verkat mycket härtill i alla landsändar, och äfven i Österbotten torde spåren af detta inflytande icke vara ringa ehuru de hårda åren nödgat folket att för en tid vända

¹ Många tidningar kunna icke bära sig. Oulun Wiikko Sanomat synes hafva en garanterad framtid. Om t. ex. för bladet skulle anställas en biträdande redaktör i Wasa län, skulle detsamma äfven derstädes kunna vinna spridning. Ett blad endast för Svenska allmogen i Österbotten torde ännu icke kunna bära sig. Men ett sådant, t. ex. utgifvet i Åbo för Åland, Nyland och Wasa län, med jemna bidrag från båda sistnämnda landsdelar skulle vända sig till en befolkning på ungefär 170 000 själar. Dock är den Svenska allmogen i vestra Nyland och Åbo län redan så försiktigkommen att den läser de nu i Helsingfors och Åbo utkommande tidningarne.

sin omsorg uteslutande till dagens behof.

I sistanfödda hänseende bör ihågkommas, hvad här ofvan påpekats, att Österbottens städer fordom stodo i en liflig förbindelse med Stockholm. Dit exporterades tjära, säd och viktualier. Derifrån hemtades alla kramvaror. De flesta handlande gjorde en Stockholms-resa hvarje sommar. Döttrarne uppfostrades i pensioner derstädes. Dessa förhållanden verkade i förening med riksdagsbestyren, att deltagandet för Sveriges politiska och allmänna ekonomiska förhållanden, ja äfven för den svenska litteraturen i Österbotten fortlefde ännu långt efter 1809. Förbindelserna med det öfriga Finland voro deremot ringa likasom deltagandet för dess allmänna angelägenheter. Den politiska dvala, hvori hela landets befolkning efter nämnda tidpunkt försjönk, blef af anfordr orsak i Österbotten djupare än i landets sydligare delar, som redan tidigare stodo i lifligare förbindelse med hvarandra. Mycket i Österbottens härvarande kulturförhållanden kan ur det nyssanfödda förklaras.

Dock dessa anmärkningar hafva vuxit till ett omfång, som kanske redan öferskrider det tillåtna utrymmet. Må uppriktigheten i desamma anses vitna om min tillgifvenhet både för den landsort, som varit mina fäders och mitt hem, och för den afdelning, i hvars krets jag lefvat mina universitetsår, och hvilken nu inom sig välvilligt upptagit mina söner.

J. V. S.

3 OM ORSAKERNA TILL KRIGET 1788.

Öfversigt af Finska Vetenskaps-Societetens förhandlingar XII

Svenska litteraturen har under senaste årtionden för det mesta aflagt vittnesbörd om förlusten af de snillen, hvilka gjorde seklets förra hälft till en glansperiod i dess häfder.

Skaldekonsten eger i densamma knappt nog en representant, ty äfven de få från den tiden öfverlevandes röster hafva tystnat. Vältaligheten synes numera föga erkännas för skön konst, en snillets ingifvelse, ledd af konstnärlig insigt och besinning. Endast på historiens fält har ett och annat arbete vittnat, att historieskrifningen icke är utdöd, ehuru icke heller något af dessa arbeten förmått i högre grad anslå.

Rika äro deremot de senaste årtiondena på utgifna historiska handlingar, framletade ur offentliga och enskilda arkiver. Isynnerhet har Gustaf III:s hittills dunkla regeringstid både afsigtligt och tillfälligt blifvit upplyst af ett icke ringa antal offentliggjorda handskrifter.

Att Sverges historia under Gustaf III ännu efter förloppet af nära ett århundrade icke är skrifven, måste väcka en viss förundran, om man härmed jemför förhållandet i andra länders litteratur, i hvilken 18:e seklets historia, än mera tiden från Franska revolutionen ända till Pariser-freden och Wiener-traktaterna, är så genomforskad och så rikt behandlad. Väl är det sannt, att historien icke skrives, förrän de passioner brunnit ut och de intressen tystnat, som utgjorde de handlande personernas och partiernas driffjedrar. Men den nyaste tiden har ett snabbare lopp, än dess föregångare; allt, som i den upprört menskligheten, lemnar hastigare rum för nya stråfvanden; och åt den historiska forskningen erbjuder denna tid så många hjälpmedel och förstärkta krafter, att sanningen vida snabbare kan bringas i ljuset, än